

III. Selim Dönemi Fransa Elçilerinin Biyografileri ve Modernleşmeye Katkıları¹

Selçuk ÇAL*
Emrah ÇETİN**

Araştırma Makalesi

ÖZET

III. Selim devri Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşmenin yoğunluk kazandığı bir dönemdir. Diploması alanındaki yenilikler modernleşme çabasının başında gelmektedir. Fransa'nın içerisinde bulunduğu siyasi karışıklık neticesinde İngiltere'ye ilk kalıcı elçi atanmıştır. İngiltere'nin ardında da Fransa'ya kalıcı elçiler atanmıştır. III. Selim döneminde Fransa'ya beş elçi atanmıştır. Fransa'ya beş elçi atanması, Fransa diplomasisine verilen önemi göstermektedir. Elçilerin aldıkları maaş ve maiyetleri, üstlendikleri görev ve sorumluluğa göre farklılık göstermektedir. Elçiler askeri sınıftan değil, kalemiye sınıfından seçilmiştir. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını askeri güç ile değil, diploması ile korumaya çalıştığının göstergesidir. Elçiler yabancı dil bilmemektedir. Bu nedenle iletişim tercümanlar aracılığıyla olaylı yoldan sağlanmaktadır. Milliyetçi akımların filizlendiği bu dönemde, tercümanların bazı bilgileri diğer devletlere aktarması, bilgi güvenliği anlamında zafiyet oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla elçilerin bazı konularda başarısız olmasının nedenlerinden biri dil bilmemeleridir. Elçiler, görevlerini tamamladıktan sonra bürokraside üst düzey sorumluluklar üstlenmişlerdir. Özellikle Tersane Amirliği, Zahire Nazırlığı gibi yeni kurulan kurumlarda görev almışlardır. Fransa'da gördükleri modern kurumları, Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulamalı olarak hayata geçirmişlerdir. Bu tespitler, elçilerin sefaretnameleri başta olmak üzere dönem kaynaklarından yararlanılarak yapılmıştır. Bu yüzden makalede kullanılan yazım tekniği metin analizi tekniğidir. Bu makalenin amacı; III. Selim dönemi Fransa elçilerinin biyografik özelliklerini tespit etmek, kalıcı diplomasıya geçildiğindeki kişilerin profillerini açıklamak ve Fransa'da elçilik yapanların Osmanlı modernleşmesine katkılarını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: III. Selim, elçiler, diploması, modernleşme.

*Doktora Öğrencisi, Selçuk ÇAL,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-0694-7150
E-posta: selcuk.cal@hotmail.com

**Prof. Dr. Emrah Çetin,
Bartın Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-9330-6468
E-posta: emrahc@bartin.edu.tr

Başvuru Tarihi: 08.11.2024

Kabul Tarihi: 10.12.2024

Yayımlanma Tarihi: 30.12.2024

Atıf: Çal, S., Çetin, E. (2024). "III. Selim Dönemi Fransa Elçilerinin Biyografileri ve Modernleşmeye Katkıları". *BUEFD*, 9(2), 63-79.
<https://doi.org/10.70916/buefd.1581536>

¹ Bu makale, Bartın Üniversitesi Doç. Dr. Emrah Çetin danışmanlığında Selçuk Çal adlı öğrencinin 10437076 numaralı "III. Selim Dönemi Elçiler Gözü İle Avrupa Sosyo-Kültürel Hayatı" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Biographies Of France Ambassadors And Contribution To Modernization Of The III. Selim Period²

Selçuk ÇAL*

Emrah ÇETİN**

Research Article

*PhD student, Selçuk ÇAL,
Eskişehir Osmangazi University

ORCID: 0000-0003-0694-7150

E-posta: selcuk.cal@hotmail.com

**Prof. Emrah Çetin,
Bartın University

ORCID: 0000-0002-9330-6468

E-posta: emrahc@bartin.edu.tr

Submitted Date: 08.11.2024

Accepted Date: 10.12.2024

Published Date: 30.12.2024

Citation: Çal, S., Çetin, E. (2024).

"Biographies Of France
Ambassadors And Contribution To
Modernization Of The III. Selim
Period". *BUEFD*, 9(2), 63-79.

<https://doi.org/10.70916/buefd.1581536>

ABSTRACT

The reign of Selim III marked a period of intense modernization efforts within the Ottoman Empire. Diplomatic innovations were at the forefront of this modernization drive. The establishment of permanent embassies and the appointment of five ambassadors to France during this period highlight the importance given to French diplomacy. The salaries and retinues of these ambassadors varied according to their assigned duties and responsibilities. Unlike the traditional practice, these ambassadors were selected from the civilian class rather than the military. This indicated the Ottoman Empire's shift towards safeguarding its boundaries through diplomacy rather than solely relying on military might. However, the ambassadors' lack of foreign language proficiency posed a challenge in direct communication. Consequently, they relied on interpreters, which created vulnerabilities in information security as some interpreters might have leaked sensitive information to other states. Upon completing their diplomatic duties, these individuals were appointed to high-ranking positions within the bureaucracy. Notably, they assumed roles in newly established institutions such as the Naval Arsenal and the Provisioning Ministry. Having witnessed modern institutions in France, they endeavored to implement similar reforms in the Ottoman Empire. These findings were derived from a comprehensive analysis of primary sources, particularly the ambassadors' diplomatic reports. The primary objective of this study is to identify the biographical attributes of French ambassadors during Selim III's reign, to elucidate the profiles of individuals who were instrumental in the transition to permanent diplomacy, and to uncover the contributions of these ambassadors to Ottoman modernization.

Keywords: III. Selim, ambassadors, diplomacy, modernization.

² This article was prepared using the number of 10437076 master's thesis which was written by Selçuk ÇAL under the supervision of Assoc. Prof. EMRAH ÇETİN from Bartın University Graduate Education Institute, Department of History titled "European Socio-Cultural Life through the Eyes of the Ambassadors of the Period of Selim III".

Giriş

III. Selim dönemi Osmanlı İmparatorluğu için köklü yeniliklerin hayata geçirildiği bir dönemdir. Bu yeniliklerin arasında en önemlisi Avrupa başkentlerine kalıcı elçilerin gönderilmesidir. III. Selim ilk kalıcı elçiliği Fransa'da açmak istemekteydi. Bu niyetin arkasındaki temel sebep, I. Süleyman (1520-1566) döneminden beri Fransa ile ticari ilişkilerin bulunması sonucunda harp edilmemiş olmasıydı (Kuran, 1968, s.13). Ancak Fransa'nın içinde bulunduğu ihtilal dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu siyasetinin tarafsız kalma çabası bu durumu değiştirdi. İstanbul'daki İngiltere büyükelçisinin etkisiyle, ilk kalıcı elçilik İngiltere'ye açıldı (Cevdet, 1994, s.1481). Osmanlı İmparatorluğu, güçler dengesini göz önünde tutarak bilinçli bir tercihte bulundu (Kılıç, 2019, s. 278). İngiltere'nin ardından Fransa'ya kalıcı elçi atandı.

Fransa'nın diğer Avrupa devletleri ile savaşta olması, Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa'ya diğer Avrupa devletlerine gönderdiği elçilerden fazla elçi göndermesine neden olmuştur. Şüphesiz ki elçilerin biyografileri oradaki faaliyetlerini de etkilemektedir. Bu yüzden elçi biyografilerin tespitinin yapılması gerekmektedir.

Avrupa başkentlerinde elçilik yapmış Osmanlı bürokratları ile ilgili geçmiş çalışmalara bakıldığında, Bertrand Bareilles'in 1920 yılında yayımladığı *Fevkalade Büyükelçi Abdurrahim Muhib Efendi* adlı eseri ilk örneklerdendir. Eser Muhib Efendi'nin Fransa'daki faaliyetlerine odaklanmasına rağmen davranış ve tutumlarını önyargılar üzerinden açıklamaktadır. Enver Ziya Karal'ın 1940 yılında yazdığı *Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1802-1806)* adlı eseri genel itibariyle Halet Efendi'nin Fransa'ya gitme sebebi, amaçları üzerinde durmaktadır. Elçinin genel dünya görüşü ve siyaseti üzerinde kısmi bilgiler vermektedir. 1964 yılında İsmail Soysal'ın, *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diploması Münasebetleri (1789-1802)* adlı eseri yayımlanmıştır. Bu eserde Morali Esseyit Ali Efendi hakkında önemli bilgiler bulunmakla birlikte eser genel itibariyle Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasındaki diplomatik ilişkiler üzerinde durmuştur. 1968 yılında Ercüment Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793- 1821* eserini yayımlamıştır. Eserde kalıcı diplomasi faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. 1992 yılında Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* adlı eseriyle 1655-1845 yılları arasında görev yapmış geçici ve kalıcı elçiler hakkında bilgi vermektedir. Elçilerin hangi ülkede görev yaptıkları ve sefaretnamelerini hangi dilde yazdıklarını açıklamıştır. Maurice Herbette 1997 yılında *Fransa'da İlk daimi Türk Elçisi Morali Esseyit Ali Efendi (1797-1802)* adlı eserinde Morali Esseyit Ali Efendi hakkında detaylı bir çalışma yapmıştır. 2006 yılında İbrahim Şirin, *Osmanlı İmgeleminde Avrupa* eserinde Osmanlı İmparatorluğu elçilerinin bakış açısıyla Avrupa algısını anlatmıştır. Dolayısıyla eserde bazı Fransa elçilerinin görüşleri mevcuttur. Ancak sadece Fransa ve gönderilen elçiler hakkındaki bilgiler kısıtlıdır. 2006 yılında Belkıs Altuniş-Gürsoy, *Türk Modernleşmesinde Sefir ve Sefaretnamelerin Rolü* adlı makalesini yayımlamıştır. III. Selim dönemi elçilerin sefaretnameleri hakkında kısa bilgiler vermektedir. Süheyla Yenidünya

Gürgen 2009 yılında *Halet Efendi'nin Hayatı İdari ve Siyasi Faaliyetleri (1760-1822)* adlı doktora tezi hazırlamıştır. Eser elçinin biyografisi, görevleri, siyasi bakış açısı gibi konuları işlemektedir. 2018 yılında Hasan Korkut'un *Osmanlı Elçileri Gözü İle Avrupa* adlı eseri yayımlanmıştır. Bu çalışmada da Osmanlı elçilerin Avrupa'da elde ettikleri tecrübeler ve bilgiler üzerinde durulmuştur.

Geçmiş literatür çalışmalarına bakıldığında, Fransa ve III. Selim dönemi elçileri hakkında kısıtlı bilgiler bulunmaktadır. Zaman ve sınırların detaylandırılmaması, elçilerin biyografilerinin doğru ve tutarlı bir şekilde oluşturulmamasına neden olmuştur. Bu nedenle müzakerelerde bulunan elçilerin hangi özelliklere sahip kişilerden oluştuğunun tespiti yapılamamıştır. Var olan bu boşluğu doldurmak, III. Selim dönemi Fransa'da görev alan elçilerin biyografilerini tamamlamak ve modernleşmeye katkılarını açıklamak için bu makale yazılmıştır. Elçilerin biyografik özelliklerinin tespitiyle birlikte, diplomasi alanında alınan başarılı veya başarısız sonuçların nedenlerini analiz etme şansı yakalanmaktadır.

Fransa'ya III. Selim dönemi boyunca beş elçi atandı. Bu elçiler görev yıllarına göre şöyledir: Moralı Esseyit Ali Efendi (1797-1802), Amedi Mehmet Said Galib Efendi (1802-1803), Mehmet Sait Halet Efendi (1802-1806), Mehmet Emin Vahit Efendi (1806-1807) ve Abdurrahim Muhib Efendi'dir (1806-1811). Bu elçilerin özellikleri aşağıda okuyucuya sunulmuştur.

1. Moralı Esseyit Ali Efendi

Moralı Esseyit Ali Efendi 1757 yılında Mora'da doğdu (Beydilli, 2009, s. 45). Maliye kaleminde kendini gösterdikten sonra Defterhane Kisedarı oldu (Unat, 1992, s. 180). Pek az kelime kullanacak kadar Fransızca bilmekteydi (Soysal, 1987, s. 195). Yunan dili ise doğduğu coğrafya nedeniyle ileri seviyedeydi. Ahmet Refik Altınay, "*Paris'e elçilik görevi ile atandığında kırk yaşlarında, orta boylu, yumuşak huylu, keskin bakışlı cevval birisi olduğunu*" söylemekteydi (Altınay, 2001, s. 43). Elçilerin gönderilme kararı alındığında Moralı Esseyit Ali Efendi'nin Berlin'e gönderilmesi söz konusuydu (Vasıf, 2017, s. 215). Ancak Moralı Esseyit Ali Efendi'nin eşi, Defterdar Osman Efendi ve İngiltere elçisi Yusuf Agah Efendi'nin kız kardeşiydi. Reisülküttap ile Defterdar Osman Efendi'nin arasının bozuk olması üzerine bu karar değişti (Kuran, 1968, s. 25). Moralı Esseyit Ali Efendi 1797 yılında, Paris'e Başmuhasabe rütbesiyle ikame elçisi olarak gönderildi (Nuri, 2015, s.231). Bu görevlendirme ile Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk Fransa kalıcı elçisi oldu.

Esseyit Ali Efendi'nin yeni görevine gitme yolculuğu 27 Mart 1797 tarihinde başladı (Moralı, 1913, s. 3). 2 Nisan'da Fiore del Levante adlı gemi ile Çanakkale Boğazı'ndan Ege Denizi'ne çıktı (Herbette, 1997, s. 14). Modon üzerinden Akdeniz'e açılan elçiyi taşıyan gemi, rüzgarın ters esmesi nedeniyle Messina'da durmak zorunda kaldı. Burada geçen dokuz günün ardından Marsilya'ya ulaştı. Marsilya'da otuz altı gün karantinada kaldı (Vasıf, 2017, s. 258). Karantina süresini doldurduktan sonra Marsilya, Avignon, Valence, Vienne, Lyon, Macon, Chalon, Auton, Saulieu, Avillon, Auxerre, Joigny, Sens, Fontainebleau şehirlerini kara yolu ile geçtikten sonra Paris'e ulaştı. 1797 Mart ayının sonlarında

İstanbul'dan ayrılan elçi, 13 Temmuz 1797'de Paris'e ulaştı. Moralı Esseyit Ali Efendi, bu güzergâhı kullanarak deniz yolunu tercih eden tek elçi olma özelliğini kazandı.

Moralı Esseyit Ali Efendi'nin maiyeti kendisi hariç on sekiz kişiden oluşuyordu (Altınay, 2011, s. 44). Bunlar bir Türk katip, iki Rum tercüman, bir kahya, bir oda uşağı ve çeşitli görevlerde bulunan on üç hizmetkardı (Herbette, 1997, s. 13). Rum tercümanlardan birinin ismi Codrica idi. Kendisi Fransızlara karşı bilgi aktarımında ve casusluk faaliyetlerinde bulunmuş biriydi. Durumun ortaya çıkması üzerine Osmanlı İmparatorluğu'na dönmeme kararı alarak Fransa'da yaşamaya devam etti, 1827 yılında Paris'te öldü.

Moralı Esseyit Ali Efendi'nin ilk altı aylık maaşı 25.000 kuruştı. Hizmetkarlarına 25.000 kuruş harcırah ve altı aylık maaşları olmak üzere 25.000 kuruş, toplam 50.000 kuruş para verilmişti (Karal, 1940, s. 18). Moralı Esseyit Ali Efendi'nin üç yılın sonunda dolması gereken elçilik görevi, Fransa'nın Mısır'ı işgali nedeniyle beş yıla uzatıldı. Buna rağmen maddi sorunlardan veya parasızlıktan yakınma göstermemiştir. Daha sonra büyükelçi olarak Paris'e gelen Mehmed Said Halet Efendi bu durumu: elçinin "*on sekiz yirmi kese kadar iradı ve konağı ve yalısı olduğundan Dimitraki gibi muteber bir sarrafi olduğunu*" söyleyerek, zengin olduğu için yakınmadığını ima ederek açıklamaktadır (Karal, 1940, s. 19). Oysa Moralı Esseyit Ali Efendi, Paris'e ulaşmasından kısa süre sonra, maddi sıkıntılar çekmişti. Elçiye, 25 Haziran 1797 tarihinde maaşından ayrı olarak bazı hediyeler gönderilmişti (Hat, 1408/57118). Ayrıca Moralı Esseyit Ali Efendi, maddi sorunlarına karşı farklı bir çözüm yolu geliştirmişti. Elçi, konakladıkları yerlerde hesap ödememek için ya gruptan erken kalkmayı tercih etmekte ya da hesabı ödemeyi unuttuğunu söyleyerek Fransız mihmandarı Venture'ye hesaplarını ödetmekteydi (Herbette, 1997, s. 50).

Elçi, Fransa'ya vardığında elli beş yıl aradan sonra bir Türk elçisinin gelmesi nedeniyle ilgi odağı oldu. Kendi deyimiyle nereye gitse '*bitpazarı*' gibi bir kalabalık tarafından karşılanılmaktaydı (Moralı, 1917, s. 32). Ancak bu ilgi ve merak kısa sürede sona erdi. Napolyon'un Mısır'ı işgali sonrasında Paris'teki güzel günler geride kaldı. İstanbul'daki Fransa elçisi Ruffin'in Yedikule zindanlarına hapsedilmesi üzerine, Moralı Esseyit Ali Efendi konağında gözetim altına alındı (Nuri, 2015, s. 800). Mısır işgalinin 1802 yılında bitmesine kadar bu gözetim hayatı devam etti. Amiens Barış Antlaşması'nın Amedi Galib Efendi tarafından imzalanması üzerine, yerine Mehmet Said Halet Efendi'nin atanmasıyla, 16 Temmuz 1802 tarihinde Paris'ten ayrıldı.

Napolyon'un Mısır'ı işgal edeceğini öngörememesi onun kariyerindeki en büyük kırılma noktalarından biri oldu. Tallayrand ve Napolyon arkadaşça ve samimi davranarak elçinin güvenini kazanmışlardı. Bunun sonucunda da Fransa diplomasisi ile Osmanlı İmparatorluğu diplomasisinin çıkarlarının ortak olduğu algısını oluşturmuşlardı. Bunun neticesinde Marsilya'da toplanan Fransız donanmasının, İngiltere'ye sefer yapacağını düşünen elçi, İstanbul'a bu minvalde haberler ilettiler. Elçi, Napolyon'un Mısır'a çıktığından habersiz olarak, Fransa ve Avusturya'nın her an savaşa gireceğini yazan bir vesika gönderdi.

Bu vesikanın üst kısmına, III. Selim tarafından Esseyit Ali Efendi'nin bilgisizliğine hitaben “*ne eşek herifmiş*” sözleri yazılmıştır (Hat, 142/5876).

Elçi, siyasi süreçlerde gerekli başarıları gösterememiş olmasına rağmen özellikle denizcilik hakkında önemli bilgilerin Osmanlı bürokrasisine aktarılmasına vesile olmuştur. Elçi, Toulon şehrinde deniz oyunlarını izlemiş ve gemilerin hareket kabiliyetlerini görmüştür. Ayrıca gemilerin havuzlarda inşa edildiğini ifade etmiştir. “*Devlet-i Âliyye’de derkâr olan nüfuz ve itibârım hasebiyle havzı mezkûrun tahsil olunan heyûlâsı devletli kaptan-ı derya Hüseyin Paşa Hazretlerine arzû takdîm olunmuş.*” diyerek, gemilerin nasıl, hangi teknikle yapıldığı hakkında Kaptanı Derya Küçük Hüseyin Paşa’ya malumat verildiğini aktarır (Moralı, 1913, s. 15). Bu açıdan Kaptanı Derya Küçük Hüseyin Paşa’nın oluşturacağı batı usulündeki donanmada elçinin aktardığı bilgiler önemli bir yer etmektedir.

1803 yılında Başmuhasebeci rütbesiyle İstanbul’daki görevine dönen eski elçi, bir yıl sonra 1804 yılında Şıkkı Salis Defterdarı rütbesiyle Tersane Emni oldu (Cabi, 2003, s. 87). Bu görev sürecinde yaptığı en büyük faaliyetlerden birisi tersane içerisine kurulan hastanedir (Kenan, 2010, s. 222). Şubat 1805 Bahriye Kanunnamesine göre kurulan hastane, elçinin Lyon’da gördüğü askeri hastanenin benzeridir. Kuşkusuz bu durum Lyon kentinde gördüğü hastanenin önemini kavradığını göstermektedir. Hastanede sağlık görevlileri yirmi dört saat çalışma şartı ile görev yapmaktadır. Salgın, yaralanma gibi tedavi gerektirecek durumlarda müdahale için hazır beklemektedirler. Elçi, 1806 yılında bu görevinden azledildi.

Nizam-ı Cedid taraftarı olmasına rağmen IV. Mustafa tarafından 1807 yılında Tophane Nazırı ve Defter Emni yapıldı. Bir yandan da Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa ile de görüşen elçi, siyasi karışıklığı zarar almadan atlattı. Alemdar Mustafa Paşa’nın isyanı başarılı olunca da hızlı bir Alemdar Mustafa Paşa taraftarı oldu. 10 Eylül 1808 tarihinde Umur-ı Bahriye Nazırlığı görevine getirildi. Yeniçerilerin Alemdar Mustafa Paşa’ya saldırması üzerine ise işler tersine dönmeye başladı. Yeniçeriler tarafından, Alemdar Mustafa Paşa öldürülmüş ancak II. Mahmut tahtan indirilememiştir. Çünkü II. Mahmut, Osmanlı Hanedanı’nın hayatta kalan tek erkek çocuğuydu. Yayla İmamı Risalesine göre: II. Mahmut’a IV. Mustafa’nın öldürülmesi gerektiğini söyleyen ekibin içerisinde, Moralı Esseyit Ali Efendi’de vardı. Hatta III. Mustafa’nın öldürülmesi olayına da katılmıştı (Maden, 1972, s. 257). Cevdet Paşa, IV. Mustafa’nın öldürülmesi hakkında malumat olmadığını belirtmektedir. Ancak o da Yayla İmamı Risalesine dayanarak, Ramiz Paşa, Kadı Paşa, İnce Mehmed ve Moralı Ali Paşa’nın işin içinde olduğunu aktarır (Cevdet, 1994, s. 2262). Bu dönemde Rumeli’ye kaçarak hayatta kalan elçi, daha sonra İstanbul’a döndü. 13 Temmuz 1809 günü yeniçeriler ve Sadrazam Yusuf Paşa’dan af diledi (Maden, 1972, s. 266). Af dileği kabul edilip, Çanakkale Boğazı hisarına memur edildi. Daha sonradan öldürülmesine karar verilip, idam edildi (Cabi, 2003, s. 490). Dolayın, yeniçeriler ile iyi ilişkileri olması, IV. Mustafa’nın ölümünde isminin geçmesi ve Sened-i İttifak’ta imzasının bulunması nedenlerinden dolayı, II. Mahmut emriyle öldürülmüştür. Ölüm tarihi Ahmet Cevdet Paşa’da geçmemektedir. Mehmed Süreyya’nın Sicill-i Osmani’inde ölüm tarihi 6 Temmuz 1809 olarak verilmektedir (Süreyya, 1996, s. 255).

Ancak idam olayından söz etmemekte, vefat ettiğini yazmaktadır. Mezar yeri olarak da Mahmut Paşa Mezarlığı'nı göstermektedir.

Moralı Esseyit Ali Efendi, diplomasi tecrübesi olmamasına rağmen çok hassas bir dönemde Paris elçiliği görevini yürütmüştür. Napolyon tarafından Mısır'ın işgalini öngörememesi diplomasi alanındaki tecrübesizliği ve bilgisizliğini göstermektedir. Buna rağmen, Paris'te dönemin en iyi diplomatlarından Tallayrand ile mücadele etmesinde başarı beklenmesi, iyimser bir beklentidir. Ancak burada elde ettiği siyasi dersler, İstanbul'daki IV. Mustafa ve II. Mahmut çekişmesinde kısmen başarı elde etmesini sağlamıştır. Elçinin Fransızca bilmemesi, iletişimin Yunan tercümanlar tarafından yürütülmesine neden olmuştur. Bu durum doğrudan iletişimin önüne geçtiği gibi, milliyetçi isyanların filizlendiği bir durumda Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikasında zafiyetlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Elçinin varlıklı biri olması, diplomatik faaliyetleri sırasında zorluk çekmemesini sağlamıştır. Dolayısıyla bağımsız bir şekilde diplomatik faaliyetler gösterebilmiştir. Moralı Esseyit Ali Efendi'nin Sefaretnamesi adlı bir eseri bulunmaktadır.

2. Amedi Mehmet Said Galib Efendi

Amedi Mehmet Said Galib Efendi, sadaret mektupçusu serhalifesi Seyyid Ahmet Efendi'nin oğlu olarak, 1763-1764 yılında doğdu (Süreyya, 2008, s. 254). On yaşında babasını kaybeden Amedi Galib Efendi, Abdullah Berri Efendi'nin himayesinde Mektub-i sadaretinden orduya girerek, 1787 yılında Hacelik rütbesini aldı (Unat, 1992, s. 183). 1790 yılında Mükaleme Meclisi Katibi oldu. 1792'de kısa süreliğine Cebeciler Katibi görevini yürüttü. 3 Mart 1798 tarihinde Amedilik görevine getirildi (Nuri, 2005, s. 741).

Amedi, Farsça ameden kelimesinden türetilmiştir. Kelime gelmek anlamını taşır (Carter, 2019, s. 155). Yeni arazi alanların, reis-ül küttaba ödemesi gereken ücretin alındığını göstermek için bu kişilerin isimlerinin yanına amed yani alındı yazılırdı. Kelime buradan türetilmiştir. Dolayısıyla Amedi Galib Efendinin elçilik görevinden önce önemli bir pozisyonda yer aldığı görülmektedir.

Mart 1802 tarihinde Amiens Antlaşmasını imzalamak üzere delege sıfatıyla Paris'e elçi tayin edildi (Vasıf, 2017, s. 656). Galib Efendi'ye verilen talimatnamede elçinin alacağı her kararın "*Devlet-i Aliyye tarafından yazılmış gibi itibar ve itimad olunması*" istenmektedir (Hat, 140/5818). Elçiye böyle bir sorumluluk verilmesi ile merkezden cevap beklemeden bazı kararları alabilmesi sağlanmıştır. Görevi İngiltere ve Rusya elçilerini Osmanlı İmparatorluğu lehine olacak şekilde ikna etmeye çalışmaktı. Böylece Fransa'ya karşı denge siyaseti sağlanmış olacaktı.

Amedi Galib Efendi'nin yol haritası İstanbul'dan başlamaktadır. Ardından Silivri, Bergos, Kırkkilise'den (*Kırklareli*) Şumnu'ya ulaşmıştır (Amedi, 1802, s. 3/A). Hezargrad'dan Rusçuk'a varılmış, Tuna Nehri üzerinden Yergöğü'ne geçilmiştir. Kopaçın, Bükreş üzerinden Avusturya sınırına gelmiştir. Sebin, Sites, Orasia, Dobra, Faget, Rika, Temeşvar, Peşte, Viyana ve Strazburg yoluyla Paris'e ulaşmıştır.

Amiens Antlaşması'nın imzalanmasında bulunması diplomasi alanında tecrübe kazanmasını sağladı. Mısır işgalinin Osmanlı İmparatorluğu lehine çözülmesi onun bürokrasi alanında önünün açılmasına sebep oldu.

Amedi Galib Efendi, Fransa'da parasızlık nedeniyle sıkıntı çeken elçiler arasındadır. Ancak Amiens Barışı'nın imzalanması gibi hassas bir zamanda bulunduğu için sıkıntısını belli etmemeye çalışmıştır. Fakat Napolyon'un durumu öğrenip ısrarcı olması üzerine, İstanbul'da Fransızlara teslim edilmek şartıyla bir miktar parayı kabul edeceğini ifade etmiştir (Uzunçarşılı, 1937, s. 407).

Ahmed Vasıf Efendi'nin 1806 yılında vefatı üzerine Reisü'l-küttablık görevine getirildi (Cabi, 2003, s. 113). Kısa süre sonra bu görevinden alınan Amedi Galib Efendi 16 Nisan 1808 tarihinde tekrar Reisü'l-küttab oldu (Cevdet, 1994, s. 2185). 1812 yılında Bükreş Antlaşması'nı imzalamakla görevlendirildi (Cabi, 2003, s. 340). Bu süreçte baş murahhas olarak görev aldı. Bükreş Antlaşmasına göre Yergöğü Kalesi'nin Ruslar tarafından tahliyesini gözlemek için Bayram Paşa'yı görevlendirdi (Hat, 1096/44417). Dönüşünde, Ocak 1814 tarihinde üçüncü defa Reisü'l-küttablık görevine getirildi. Reisü'l-küttablık döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa denge siyaseti içerisinde yer alması için uğraş gösterdi. Ancak Halet Efendi'nin muhalefet etmesi üzerine vezirlik rütbesi ile vali tayin edilerek, İstanbul'dan uzaklaşması sağlandı. 1814 yılında Bolu Valisi, 1815'te Sivas Valisi, 1817'de Niğde Valisi olarak görev aldı (Süreyya, 2008, s. 544). Ardından Ankara, Çankırı, Bolu ve Kastamonu valisi oldu. Haziran 1821'de vezirliği kaldırılıp, Konya'ya vali tayin edildi. Aralık 1822 yılında vezirliğini tekrar alan Amedi Galib Efendi Boğaz Muhafızı oldu. Mora'da isyan çıkması ve bastırılmaması üzerine 16 Ekim 1823 tarihinde Sadrazamlık makamına getirildi (Uzunçarşılı, 1937, s. 410). 1824 yılında azledilerek Erzurum'a vali tayin edilip, seraskerliğine ilan edildi. 1828 yılında Rusya ile savaşa devam edilmemesi ve barışın yapılması gerektiği üzerine raporlar yazdı. Bunun üzerine görevinden uzaklaştırıldı. Balıkesir'e sürgüne gönderildi. (Unat, 1992, s. 183). Sürgünde iken 1829 yılında vefat etti.

Amedi Galib Efendi, Pertev Paşa'nın hamisi olduğu için Osmanlı İmparatorluğu'nun reform hareketlerini başlatan ekibin yolunu açan kişidir. Hem Sadık Rıfat Paşa hem de Mustafa Reşid Paşa'nın hamisi olan Pertev Paşa, Galib Efendi'nin kurduğu ilişkiler ağından yararlanmıştı (Cartey, 2018, s. 225).

Amedi Galib Efendi'nin çocuğu olmamıştır. Sefaretname-i Amedi Galib adında bir eseri bulunmaktadır. Fransa yolculuğu sırasında geçtiği yerleri anlattığı bu eser bilinmeyen bir nedenle tamamlanamamıştır. Eserde Avrupa şehirlerindeki sosyal hayat hakkında önemli bilgiler mevcuttur. Shaw'a göre, yazdığı mektuplar ve raporlar detaylıdır (Shaw, 2008, s. 259). İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu raporlar ve mektuplardan yararlanarak yarım kalan sefaretnameyi kısmen tamamlamıştır. Ahmet Lütfi Efendi onun için "*kitabet ve inşa ve sürati kalemde mahir*" diyerek övmektedir (Lütfi, 1999, s. 432).

3. Mehmet Sait Halet Efendi

Kırımı Hüseyin Efendi ve Mihrimah Hanım'ın oğlu olan Halet Efendi'nin kesin doğum tarihi bilinmemektedir (Gürgen, 2018, s. 37). Halet Efendi'nin ilk eğitim aldığı kişi,

ileride şeyhülislam olacak olan Ataullah Efendi'dir. Ayrıca Galata Mevlevihanesi'nin şeyhi Galib Dede'ye bağlanarak din, edebiyat ve şairlik eğitimi aldı. Sultan Selim'in Galib Dede ile şahsi arkadaşlığı, Halet Efendi'nin devlet makamlarında ilerlemesinde büyük katkı sağladı. Ancak Halet Efendi'nin en büyük destekçisi Ataullah Efendi idi. Büyük Raşid Efendi'ye mühürdar yamağı olarak bürokrasi yaşamına başladı. Daha sonra Ebubekir Sami Paşa ve Ohrili Ahmed Paşa ile Yenişehir mollasına kethüda oldu (Süreyya, 1996, s. 564). Fransa ile barışın sağlanmasının ardından tekrar kalıcı elçi atanması gündeme gelmişti. Halet Efendi'nin idari yönetimde zekası ile ön plana çıktı ve 29 Aralık 1802 tarihinde Paris'e kalıcı elçi olarak atandı (Vasıf, 2017, s. 723). Name-i hümayunda, rütbe olarak büyükelçi olarak görevlendirildiği yazmaktadır (Hat, 137/5612). Halet Efendi, Paris'e muhalefetin temsilcisi olarak gitmiştir. Nizam-ı Cedid programında Fransa'nın model olarak görülmesi ve Mısır'ın işgali Fransa'ya olan olumlu bakışı tersine çevirmişti. Bu nedenle Halet Efendi, Fransa ve Fransızlar hakkında olumsuz görüşlere sahipti. Yazdığı mektuplarda özellikle Fransızların eşcinsel ilişkileri ve ahlaksız olarak gördüğü bazı davranışlarını anlatmaktadır. *"Paris'e kadar geldik. Halkın nakl ve methettikleri Frengistanı dahi göremedik o tuhaf şeyler ve o akıllı Frenkler kanğı Avrupadadır bilemem."* diyerek, Paris'e kadar gelmesine rağmen övülen ve akıllı bulunan Fransızları göremediğini iddia etmektedir (Karal, 1940, s. 32). Fransa'da ilk uğradığı yerlerden biri Palais Royal adlı genel ev olarak hizmet veren bir mekandır. *"İçerisinde bin beş yüz karı ve beş yüz oğlan"* olduğunu, ücret karşılığı cinsel ilişki yaşadıklarını söylemektedir (Gürgen, 2018, s. 136). Elçi Fransa'nın ve Fransızların ahlaksız olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu'nda batıya özenenlerin kandırıldığını göstermeye çalışmaktadır. Fransa'da çok farklı yerler görmesine rağmen özellikle Palais Royal adlı mekanı anlatmak istemiştir. Elçinin Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa'yı teknoloji, kütüphane, askeri üstünlükten ziyade ahlak ve cinsellik üzerinden kıyas yapması, onun kafasında kurduğu batı ve Fransa algısına oturmaktaydı. Elçi gördüklerinden ziyade görmek istediklerini anlatmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla Fransa ve batının düşünüldüğü kadar iyi olmadığı ve dönüşüme gerek olmadığını kanıtlamak istemekteydi. Bu yüzden diğer dört elçiden ayrılarak, muhalefetin görüşlerini ifade etmekteydi.

Paris Büyükelçisi olan Mehmed Said Halet Efendi'ye 23 Nisan 1803 tarihi itibarıyla harcırah, hediye ve altı aylık maaşı toplamı 50.000 kuruş para verilmiştir (Gürgen, 2018: 111). Paris'in pahalı bir yer olması ve İstanbul'daki tanıdıklarının saat, çanak, kutu, gözlük gibi sürekli hediyeler talep etmesi elçinin maddi konularda sıkıntı içine girmesine neden olmuştur. Ayrıca para transferini sağlayan sarraflar da bazı kesintilere sebep oluyordu. O dönem 1 Osmanlı kuruşu 1.38 Fransız frangına denk geliyordu. Fakat sarraflar teslim aldıkları 5.000 Osmanlı kuruşunu 5.000 Fransız frangı diye kabul ediyorlardı. Aradaki 1.900 Fransız frangı sarrafa kalıyordu (Gürgen, 2018, s. 121). Elçi ilerleyen dönemlerde gelecek altı aylık maaşını teminat göstererek borç almış ve ekonomik sorunlarını çözmeye çalışmıştır. Bu sorunun devam etmesi üzerine, bir mektubunda Osmanlı İmparatorluğu gibi yüce bir devletin elçisinin para sıkıntısı çekmesinin uygun bir durum olmadığını belirterek sitemde bulunmuştur (Karal, 1940, s. 20).

Halet Efendi'nin Fransa'da iken Osmanlı İmparatorluğu'na en büyük katkısı, ticaret alanında olmuştur. Onun teşebbüsleri sayesinde Marsilya kentinde Türk Konsoloslugu açılmıştır (Karal, 1940, s. 89). Osmanlı İmparatorluğu ve Fransa arasındaki ticaret serbestliğinde sorun yaşanması durumunda, buradan çözüm yolu bulunması öngörülmüştür.

Mart 1807 tarihinde İstanbul'a dönen Halet Efendi, beylikçi rütbesiyle göreve başladı. Ancak kısa süre sonra Kütahya'ya sürüldü. Daha sonra affedilerek İstanbul'a döndü. Halet Efendi, Kabakçı Mustafa İsyanı sırasında Reisü'l-küttab olarak görev yapmaktaydı. İsyân sırasında Nizam-ı Cedid kadrolarında yer alanlar öldürülürken, Halet Efendi hocası Ataullah Efendi ile yakınlığı sayesinde hayatta kaldı. İlerleyen aylarda Fransız elçisi Sebastian'ı ile çatışması üzerine 6 Mart 1808 tarihinde azledilerek, Kütahya'ya sürüldü (Gürgen, 2018, s. 196). Daha sonra Bağdat'a mübaşir olarak atandı. Bağdat'ta merkezi otoritenin etkisinin artmasını sağlayarak II. Mahmut'un güvenini kazandı.

Diğer elçiler gibi yeni kurulan kurumlarda görev almama nedeni muhalefet kanadını temsil etmesinden kaynaklı olabilir. Ancak Bağdat'ta vahabilere karşı mücadelesi ve aşiretleri birleştirmesi ile merkezi otoritenin varlığını yeniden tesis etmeyi başarmıştır. Güçlü ayanlardan Tepedenli Ali Paşa'nın ortadan kaldırılmasında önemli etkisi oldu. Ancak Ali Paşa'nın ortadan kaldırılması ile Rum isyanına zemin hazırladığı gerekçesiyle hain damgası yedi. 11 Kasım 1822 tarihinde Bursa'ya ve ardından Konya'ya sürgün edilen Halet Efendi, Koru-i Hümayün Ağası Arif Ağa tarafından öldürüldü (Süreyya, 1996, s. 564).

4. Seyyid Mehmed Vahit Emin Efendi

Vahit Efendi'nin doğum tarihi kaynaklarda bulunamamıştır. Ancak doğum yeri olarak Kilis gösterilmektedir (Unat, 1992, s. 202). Annesi Nusayri kökenden gelmektedir ve İstanbul'da Baltacılık görevinde bulunan birisiyle evlenmiştir (Ercan, 1991, s. 83). Babasından dolayı İstanbullu olarak anılmıştır. Fransa'ya elçi tayin edilmesinden önceki görevleri hakkında kısıtlı bilgiler mevcuttur. Ancak maliye kalemine girerek, çeşitli devlet görevlerinde yer aldığı bilinmektedir. Aralık 1806'da Defter Eminliği görevine getirilmiştir.

Vahit Efendi, Defter Emmini görevindeyken nişancılık payesiyle fevkaalede (geçici) elçi olarak Fransa'ya gönderildi. Görevi, Napolyon ile ittifak yapmaktı ve savaş halindeki Rusya'ya karşı Fransa'nın desteğini sağlamaktı (Unat, 1992, s. 201). Vahid Efendi, Napolyon'un Rusya ile savaşta olması nedeniyle, doğrudan Paris'e gitmemiştir. Kara yolu ile önce Lehistan'a varmayı hedeflemiş ardından Paris'e gitmiştir. Bu nedenle sefaretnamesine göre takip ettiği yol haritası şöyledir: 7 Aralık 1806 tarihinde İstanbul'dan yola çıkmıştır. Ardından Edirne, Vidin, Temeşvar, Peşte, Budin, Rab, Viyana, Beron, Ulmuç, Krakov, Varşova ve Danzing'e ulaşmıştır. 2 Haziran 1807 tarihinde Danzing'te Napolyon ile görüşen elçi, Viyana'ya dönmüştür. Daha sonra Strasburg üzerinden 22 Eylül 1807 tarihinde Paris'e varmıştır (Vahid, 1806, s. 75).

Napolyon'un, Rusya ile Tilsit Antlaşması'nı imzalaması üzerine istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Yerine Abdurrahim Muhib Efendi atanmıştır. 5 Haziran 1806 tarihinde

Abdurrahim Muhib Efendi Paris'te göreve başlamıştır. Vahid Efendi ise Avusturya üzerinden İstanbul'a dönmüştür (Kuran, 1968, s. 52).

Elçilik sonrası, Defter Eminliği, Reisü'l-küttab Vekilliği, Tophane Nazırlığı ve Tersane Eminliği gibi üst düzey görevlerde bulunmuştur (Cabi, 2003, s. 549). 21-30 Ekim 1808 tarihinde gerçekleşen Rusya görüşmelerine Reisü'l-küttab olarak katılmıştır (Asım, 2015, s. 1431). 1808 yılının sonunda Reisü'l-küttablık görevinden azledilmiştir.

Ekim 1809'da yaklaşık bir buçuk sene kadar sürecek Kütahya sürgününe gönderilmiştir. 1811 yılında Tophane Nazırı ve Ekim 1812'de Tersane Emmini olmuştur (Çağlar, 2023, s. 28). Tersane Eminliği döneminde Avrupa tarzında büyük gemiler üretmeye özen göstermiştir. Özellikle Kocaeli'nden keresteler getirilmesi için büyük çaba sarf etmiştir (Hat, 1262/48869).

Teke yöresinde çıkan bir isyanda Tekelioğlu İbrahim yenilmiş ve mirasının kayıt altına alınması istenmiştir. Bu görevi icra etmek için vezirlik rütbesiyle, Teke ve Hamid bölgesine vali tayin edilmiştir. Merkezdeki rakiplerinin faaliyetleri neticesinde padişahın gözünden düşen elçi, Hanya'ya vali tayin edilmiştir. Mora ayaklanması sırasında Sakız Adası'nın muhafızlığını üstlenmiştir (Unat, 1992, s. 202). Ancak buradaki görevinde yetersizlik gösterdiği gerekçesiyle vezirlik rütbesinden azledilerek, sürgün edilmiştir. Daha sonra rütbesi geri verilerek Halep ardından da Bosna valiliğine tayin edilmiştir. Görevine giderken, Ağustos 1828 tarihinde vefat etmiştir (Asım, 2015, s. 812). Mezarı Çanakkale, Geyikli Cami mezar yerindedir (Çağlar, 2023, s. 22).

Vahit Efendi'nin, Fransa Sefaretnamesi adlı bir eseri mevcuttur. Eserde Avrupa şehirleri hakkında önemli ayrıntılara yer verilmiştir. Uğradığı şehirlerin boylam ve derece konumlarını özellikle belirtmiştir. Şehirlerin nüfusları, bina yapıları, önemli şehirlere uzaklıkları gibi değerli bilgileri içermektedir. Avrupalı bazı ülkelerin neden güçlü ve bazılarının neden güçsüz durumda olduğu hakkında yorumlarda bulunmuştur. Örneğin; Polonya'nın ekonomik olarak güçsüz olmasının sebebinin ithal ürünlere çok para yatırması olduğunu ifade etmiştir. Sanayileşemedikleri için ihtiyaç olan "*çuka ve dülbend ve patiska ve parkele ve pamuk ve her türlü kumaş vesair...*" almak için ellerindeki tüm sermayeyi kullanmışlardı (Vahit, 1802, s. 58). Vahit Efendi sefaretnamesinde Avrupa ülkelerinin sosyo ekonomik durumlarına dair sık sık bu tarz değerlendirmeler yapmıştır.

5. Abdurrahim Muhib Efendi

Elçinin doğum yılı ve yeri kaynaklardan tespit edilememiştir. Ancak Franz Babinger İstanbul doğumlu olduğunu aktarmaktadır (Babinger, 1982, s. 370). Küçük Sefaretname adlı eserinden, babasının 'Amentü' ve 'Birgivi' şeyhleri olan bir kişi olduğu anlaşılmaktadır (Muhib, 1920, s. 34/A). Divan kaleminden yetişen Muhib Efendi, 1790 yılında beylikçi kesedarı oldu. İlerleyen dönemde beylikçi görevindeyken, Yedi Ada'nın cizye kayıtlarını tutma görevini de üstlendi (Günay, 2009, s. 595). 1791 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun Prusya ve Avusturya ile yaptığı görüşmelerde Reis'ül-küttab Birri Efendi'nin heyetinde yer aldı (Cevdet, 1994, s. 1209). Napolyon'un 1805 yılında Austerlitz

Savaşı'nı kazanması üzerine imparatorluk iddiasının kabul edilmesi gündeme geldi. Abdurrahim Muhib Efendi'ye Napolyon'un imparatorluğunu tasdik etmek için 30 Mart 1806 tarihinde Nişancılık payesiyle Paris kalıcı büyükelçiliği görevi verildi (Asım, 2015, s. 165).

Abdurrahim Muhib Efendi, yolculuğuna 30 Mart 1806 tarihinde İstanbul'dan başlamıştır (Günay, 2009, s. 26). Fırtına nedeniyle önce Anadolu yakasındaki Karaburun'a gitmiştir. Havanın düzelmesi üzerine Midye'ye varılmıştır. Ardından Varna, Rusçuk, Yergöğü, Bükreş, Krayova, İrşova ve Laratte'ye ulaşılmıştır. Burada dinlenildikten sonra Sebeş, Logoş, Temeşvar, Peşte ve Budin'e ardından Viyana'ya varmıştır. Würtberg ardından da Strasburg üzerinden geçip, 5 Haziran 1806 tarihinde Paris'e ulaşmıştır.

Bernard Bareilles, Monitör gazetesine dayanarak Abdurrahim Muhib Efendi'nin maiyetinin elli kişiden oluştuğunu söylemektedir (Bareilles, 2018, s. 16). Ancak tören sırasındaki sayıyı söylediği için bu rakam abartılı durmaktadır. Bekir Günay ise Büyük Sefaretnamede tespit ettiği kişilerden yola çıkarak, Abdurrahim Muhib Efendi'nin maiyetini yirmi dokuz kişi olarak vermektedir (Günay, 2009, s.24). İki kaynağın verdiği kişi sayısı farklı olmakla birlikte Abdurrahim Muhib Efendi'nin elçilik maiyetinin diğer elçilere göre fazla olması muhtemeldir. Elçi, Napolyon'un imparatorluğunu tanımakla görevlendirilmişti. O yüzden imparatora yakışır sayıda ve büyüklükte hediyeler götürmüştü. Anlaşılan bu hediyelerin bakımı ve korunması için de fazla insana gerek duyulmuştu. Bu nedenlerden dolayı maiyetindeki insan sayısı, diğer Fransa elçilerine göre fazladır. Dolayısıyla elçilerin üstlendikleri görev ve sorumluluklarına göre maaş, insan kaynağı gibi unsurlar değişmektedir.

Abdurrahim Muhib Efendi'nin maiyetinde dikkat çeken bir durum da tercümanlarıdır. Elçinin Rum tercümanları olan Yanko ve Panayut Patanice'nin yanında Fransa elçilik tercümanı Antoine Franchini de bulunmaktadır. Yüksek ihtimalle Rum tercümanların Rusya lehine hareket ettikleri düşünülmektedir. Bunu engellemek için de Fransa kendi elçilik elemanını Abdurrahim Muhib Efendi'nin maiyetine vermiştir. Elçilerin özellikle tercüman konusunda sıkıntılar çektiği açıkça görülmektedir.

Fransa'da Napolyon'un imparatorluğunu tasdik eden elçi, talimatnamede İtalya krallığı ile ilgili bir emir olmadığı için Napolyon'un İtalya krallığını tanımamıştı. Bu durum büyük bir krize neden oldu. III. Selim, Napolyon'un İtalya Krallığı'nın tanınmamasına kızmış, daha sonradan İstanbul'dan talimat gelerek sorun aşılmıştı (Kuran, 1968, s. 53). Krallığının tanınması üzerine Moniteur adlı gazetede, Napolyon'un yazısı çıkmıştır (Hat, 0139/5742). Napolyon, Fransa milletiyle birlikte kadim ve dost Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında olduğunu beyan etmiştir.

Abdurrahim Muhib Efendi de yetersiz maaştan dolayı sıkıntı çeken elçiler arasındadır. Ekonomik sorunlarını, Paris şehrinde bazı kişilere borçlanarak çözmeye çalışmıştır. Ancak bu borçların ödenmesinde sorunlar yaşamıştır. Elçinin borçlandığı kişilerden Fransız bir kadın İstanbul'a gelerek alacakları için Bab-ı Ali'ye başvurmuştur (BOA, HAT, No: 51461).

Muhib Efendi sefaretnamelerinde Fransa sosyal hayatı üzerinde özellikle durmaktadır. Hastane, yetimhane, yaşlı bakım merkezleri gibi kurumlardan bahsetmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri alandaki eksikliklerine dair önemli tespit ve tavsiyeleri vardır. Savaş dönemi gıda kıtlığı başta askerler olmak üzere halkı da etkilemekte, açlık ve gıda enflasyonu tehlikesi oluşmaktaydı. III. Selim, bu sorunu aşmak için önceki elçilerin tavsiyesi ile 6 Kasım 1793 tarihinde Zahire Nazırlığını kurmuştu (Yeşil, 2011, s. 367). Ama bu devletçi bir ekonomi politikasının göstergesiydi. Muhib Efendi ise bu sorunu aşmak için Fransa'da yapılan bir uygulamayı önermekteydi. *"Zeha'ir kumpanya ta'bir olunan bir alay bezirgan bayileri olmağla..."* diyerek Fransa'daki zahire ihtiyacının, tüccarların oluşturduğu kurum sayesinde karşılandığını aktarıyordu (Küpeli, 1997, s. 194). Burada devlete ait bir kurum olmamakla birlikte zahire işleriyle ilgilenen daha liberal bir ekonomi politikası önermekteydi. Halkın ve askerinin savaş ve barış zamanı besin ihtiyacının buradan sağlanabileceğini ifade etmekteydi.

Muhib Efendi, İstanbul'a döndükten sonra 1811 yılında Büyük Ruznamçecilik görevine getirildi (Cabi, 2003, s. 830). 14 Ekim 1812 tarihinde Defter Eminliği görevine tayin edildi. 1819 yılında Tabhane-i Amire Nazırlığına getirildi. 18 Ağustos 1821 tarihinde vefat etti (Süreyya, 1996, s. 1098). Eyüp Bahriye Kabristanı'na defnedildi (Gencer, 1988, s. 292). Kızı meşhur şair olan Safvet Nesibe Hanım'dır. Abdurrahim Muhib Efendi'nin Büyük Sefaretname, Küçük Sefaretname ve Paris Risalesi adlı üç eseri bulunmaktadır. Ercüment Kuran'a göre yaklaşık altı yıl süren elçilik görevine bakıldığında, *"Avrupa siyasetine oldukça vakıf, anlayışlı ve temkinli bir diplomattır."* (Kuran, 1968, s. 63).

Sonuç

Elçilerin biyografisinin oluşturulması, Fransa ile yapılan diplomatik faaliyetlerde yararlanılan insan unsurlarının profilinin tespiti noktasında önemlidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun elçilere maaş, maiyet ve rütbe olarak verdiği değer, Fransa dış politikasına verdiği önemi göstermektedir. Elçiler maliye, amedi gibi askeri olmayan sınıflardan seçilmiştir. Askeri alandaki başarısızlıklar kalem sınıfının müzakereci yaklaşımıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu denge politikasının ilk adımlarını atmaya başlamıştır. Morali Esseyit Ali Efendi'nin az Fransızcası ve iyi Yunancası dışında diğer elçiler Türkçe dışında dil bilmemektedir. Bu nedenle doğrudan iletişim sağlayamamakta ve tercümanlardan yararlanmaktadırlar. Milliyetçilik akımlarının filizlendiği bu dönemde Rum tercümanlardan yararlanılması tartışma yaratmıştır. Bunların görüşmelerdeki bilgileri Rusya başta olmak üzere farklı devletlere verdikleri iddia edilmiştir. Elçilerin yabancı dil bilmemeleri bilgi güvenliğinde zafiyete neden olmuştur. Her elçinin rütbesi, maaşı, maiyeti ve yol haritası farklılık göstermekteydi. İlk gönderilen elçi Morali Esseyit Ali Efendi'nin maiyeti kendisi dışında on sekiz kişi iken, Napolyon'un imparatorluğunu tanımak için giden Abdurrahim Muhib Efendi'nin maiyeti elli kişiyi buluyordu. Döneme ve göreve göre temsiliyetin derecesi değişmekteydi. Elçiler, elçilik görevini tamamladıktan sonra, tersane eminliği, reisül küttablık, defter eminliği gibi devlet yönetiminde üst düzey görevlere getirilmişlerdir.

Dolayısıyla Fransa'da gördükleri modern kurumları, Osmanlı İmparatorluğu bürokrasisinde hayata geçirme imkanı bulmuşlardır. Elçilerin diplomatik faaliyetlerinde büyük başarılar beklenmesi iyimser bir yaklaşımdır. Dil bilmemeleri yeterli donanıma sahip olmadıklarını göstermektedir. Güvenilmez araçlarla, uzak bir merkezle iletişim kurmaya çalışmaları, karar almalarında zorluklar çıkmasına veya gecikmelerine neden olmuştur. Mali zorluklar ve Tallayrand gibi çağının büyük diplomatlarıyla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla onları, yeni bir dünyayı keşfetmeye giden kaşif grubu olarak değerlendirmek daha tutarlıdır. Deneme yanılma yöntemiyle Avrupa denge diplomasisini tecrübe etmişlerdir. Sınırların askeri mücadele ile korunamadığı yerde, Avrupa devletlerinden birini Osmanlı İmparatorluğu'nun yanına çekerek denge politikası ile korunma sağlanabileceği fikrinin oluşmasını sağlamışlardır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA, Hat, 51461.

BOA, Hat, 0139/5742.

BOA, Hat, 137/5612.

BOA, Hat, 1262/48869.

BOA, Hat, 140/5818.

BOA, Hat, 1408/57118.

BOA, Hat, 142/5876.

BOA, Hat, 1096/44417.

Yazma Eserler

Abdurrahim Muhib Efendi. (1920). *Küçük Sefaretnamesi (Fransa Sefaretnamesi)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı.

Amedi Galib Efendi. (1802). *Sefaretname-i Amedi Galib Efendi*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı.

Moralı Esseyit Ali Efendi. (1913). *Moralı Esseyit Ali Efendi'nin Sefaretnamesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Seyyid Mehmet Emin Vahit Efendi. (1806). *Fransa Sefaretnamesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Bibliyografi

Ahmet Cevdet Paşa. (1994). *Tarih-i Cevdet Cilt 3*. İstanbul: Üçdal Neşriyat Yayıncılık, Çevik Matbaacılık.

Ahmet Lütfü Efendi. (1999). *Vak'anivüs Ahmet Lütfü Efendi Tarihi Cilt 2*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ahmed Vasıf Efendi. (2017). *Mehasinü'l-Asar ve Haka'iku'l-Ahbar*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, Fazilet Neşriyat Matbaacılık, Çev. Hüseyin Sarıkaya,

Altınay, A. R. (2011). *Tarihi Simalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, G.M. Matbaacılık.

Babinger, F. (1982). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Mersin İmar Matbaacılık, Çev. Çoşkun Üçok.

Bareilles, B. (2018). *Fevkalede Büyükelçi Abdürrahim Muhib Efendi Paris'te Bir Türk 1806- 1811*. İstanbul: Kırmızı Kedi Kitabevi Yayınları, Karist Baskı Çözümleri Matbaacılık.

Cabi Ömer Efendi. (2003). *Cabi Tarihi Cilt 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Çağlar, E. (2023). *Napolyon'un Peşinde Bir Osmanlı Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi ve Sefaretnamesi*. İstanbul: Telemask Yayıncılık.

Findley, V. Carter. (2019). *Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik reform Babıali 1789-1922*. Ankara: Alfa Yayınları.

Günay, B. (2009). *Paris'te Bir Osmanlı Seyyid Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Sefirliği ve Büyük Sefaretnamesi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, Çalış Ofset Baskı.

Gürgen, S. Y. (2018). *Devletin Kahyası, Sultanın Efendisi Mehmed Said Halet Efendi*. İstanbul: Dergah Yayınları, Ana Basım Matbaacılık.

Halil Nuri Bey. (2015). *Nuri Tarihi*. Hazırlayan: Seydi Vakkas Toprak, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Üç S Basım Matbaacılık.

Herbette, M. (1997). *Fransa'da İlk Daimi Türk Elçisi Morali Esseyit Ali Efendi*. İstanbul: Pera Turizm Yayınları, Özener Matbaacılık.

Karal, E. Z. (1940). *Halet Efendi'nin Paris Büyükelçiliği*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Kenan Basımevi.

Kuran, E. (1968). *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ayyıldız Matbaacılık.

Mütercim Ahmed Asım Efendi. (2015). *Asım Efendi Tarihi Cilt 2*. Hazırlayan: Ziya Yılmaz, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları, Mega Basım Matbaacılık.

Kenan, S. (2010). *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*. Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), TDV Yayın Matbaacılık.

Shaw, J. S. (2008). *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Kapı Yayınları, Melisa Matbaacılık.

Soysal, İ. (1987). *Fransız İhtilali ve Türk-Fransız Diplomasi Münasebetleri (1789-1802)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmani Cilt 1*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Numune Matbaacılık.

Unat, F. R. (1992). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yeşil, F. (2011). *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Katibi Ebubekir Ratib Efendi (1750-1799)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, G.M. Matbaacılık.

Makale

Ercan, Y. (1991). Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi. *OTAM Dergisi*, 73- 125.

Küpelı, İ. (1997). Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Risalesi. *İlmi Araştırmalar*, 194:177- 197.

Kılıç, M. (2019). İlk İkamet Elçilerinin Halefleri Rum Maslahatgüzarlar (1800-1821). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 254: 251-278.

Maden, F. Ç. (1972). Yayla İmamı Risalesi. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 257: 212-272.

Uzunçarşılı, İ. H. (1937). Amedi Galib Efendi'nin Murahhaslığı ve Paris'ten Gönderdiği Şifreli Mektuplar. *Belleten Dergisi*, 407: 357-410.

Ansiklopedi Maddesi

Beydilli, K. (2009). Seyyid Ali Efendi. *İslam Ansiklopedisi*, (cilt 37, s. 45-47). İstanbul: TDV Yayınları.

Gencer, A. İ. (1988). Abdürrahim Muhib Efendi, *İslam Ansiklopedisi*, (cilt 1, s. 292-293). İstanbul: TDV Yayınları.